
KAI KURIE LYGINAMOSIOS PEDAGOGIKOS ASPEKTAI

Stasė Valatkienė

Vilniaus universitetas

Lyginamoji pedagogika – pedagogikos mokslo sritis, lyginamuoju aspektu analizuojanti įvairių šalių, geopolitinių rajonų pedagoginės teorijos bei praktikos padėtį, pagrindines plėtros tendencijas bei dėsninumus, išryškinanti įvairių kraštų pedagoginės patirties, švietimo sistemų pozityvius ir negatyvius aspektus, numatanti vienų kraštų patirties „perkėlimo“, adaptavimo į kitas šalis galimybių ribas, prognozuojanti vienokių ar kitokių pedagoginių reiškinių, problemų atsiradimą vienoje ar kitoje šalyje. Taigi lyginamoji pedagogika lyginamosios analizės bei sintezės metodais tiria įvairių kraštų švietimo sistemas bei jų reformas, jas veikiančius faktorius, švietimo sistemų valdymą, suaugusiųjų švietimą ir t. t.

Lyginamoji pedagogika yra savarankiška pedagogikos sritis, turinti savo tyrimo objektą, tikslą, specifinius uždavinius bei mokslinio tyrimo metodus. Kita vertus, dėl metodologinių problemų yra daug skirtingų nuomonių, nesutarimų dėl jos objekto. Vieni lyginamosios pedagogikos objektu laiko visa, kas priklauso švietimo sferai ir pedagoginei minčiai; kiti, kaip, pavyzdžiui, Madrido universiteto prof. Chose Luis Garsija Garrido – tik švietimo sistemas. Pastarasis, be kita ko, savo darbuose patikslina lyginamosios pedagogikos ryšius su filosofija, psichologija, antropologija, sociologija, švietimo politika ir kt. Be to, Garsija Garrido irgi ne visada laikosi savo išsakyto požiūrio objekto atžvilgiu – knygoje „Dabartinės švietimo sistemos“ (1984), kurioje nagrinėjamos šešių šalių švietimo sistemos (JAV, TSRS, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Ispanijos), pateikiama kiekvienos šalies švietimo sistemos raida, daug dėmesio skiriant istorizmo principui.

Daug diskutuojama ir lyginamojo metodo, terminologijos, tikslų bei uždavinių klausimais, pagaliau dėl lyginamosios pedagogikos moksliskumo ir jos taikomojo pobūdžio, kas ji – „grynasis“ ar taikomasis mokslas. Šiems klausimams daug dėmesio skiria Frankfurto Gėtės universiteto profesorius Jurgenas Šriveris (Jurgen Karl Schriever). Jis pažymi, jog dažnai priešpastatoma ar sutapatinama lyginamoji pedagogika ir tarpautinė, kurią plačiai nagrinėjo J. Kandelis, lyginamieji tyrimai ir tarpautinis švietimas.

Lyginamajai pedagogikai būdingas daugiaspektiškumas – ji stimuliuoja naujus pedagoginius tyrimus, praplečia visuomenės informatyvumą bei padeda įvykdyti konkrečias reformas vienoje ar kitoje šalyje.

Nors ir diskutuojama pedagoginio mokslinio tyrimo metodų klausimu, dominuoja tokie: aprašomasis lyginimas – įvairių šalių mokyimo sistemų, pedagoginių reiškinių išorinių požymių aprašymas, pavyzdžiui, mokyimo sistemų tipai, jų struktūra, mokyimo planai ir programos, švietimo sistemų valdymas, jų finansavimas ir t. t. Toks aprašymas daugiausia atlieka informacinę funkciją. Su aprašomuoju metodu susijęs statistinis, kuris teikia ne tik statistinę informaciją, bet ir kiekybinių duomenų analizę, jų interpretavimą bei vertinimą. Pedagoginius reiškinius tiriant lyginamuoju aspektu taikomas ir istorinis metodas. Sociologinis metodas glaudžiai susijęs su kitais, jis teikia švietimo sistemų, mokyimo turinio bei metodų, pedagoginių teorijų socialinio pobūdžio vertinimus. Be šių, plačiai taikomi analitiniai–loginiai metodai, kaip antai: analizė, sintezė, abstrahavimas, apibendrinimas, indukcija, dedukcija, gretinimas, lyginimas ir kt. Visi jie tarpusavyje labai susiję. Juk rimta lyginamoji analizė neįmanoma be kiekybinių rodiklių, pirmiausia statistinių: mokyklų, mokinių, mokytojų skaičius, pradinio, privalomo vidurinio mokyimo trukmė, švietimo išlaidos ir t. t. Kita vertus, lyginamoji pedagogika susiduria su daugeliu problemų: pavyzdžiui, pradinių mokyklų mokinių skaičius, – įvairiuose kraštuose skirtinga pradinio mokyimo trukmė (Vokietijoje – 4, Prancūzijoje – 5, Anglijoje – 6 metai) arba mokyimo turinys – gali būti tie patys dalykai, bet skirtingas jų turinys bei pobūdis; skirtingai suprantama ne tik mokyklinė terminologija, bet ir vieno ar kito dalyko reikšmingumas profesinei veiklai ir t. t. Todėl, norint lyginti atskirų šalių švietimo sistemas, būtina unifikuoti terminologiją, lyginimo parametrus.

Nepaisant tam tikrų sunkumų, lyginamoji pedagogika daug dėmesio skiria taikomojo pobūdžio tyrimams, pavyzdžiui, nustatyti mokinių žinių lygį iš tam tikrų dalykų, pirmiausia matematikos, ir tam tikrais mokyimo etapais; išanalizuoti mokytojų parengimo, švietimo demokratizavimo, pradinio mokyimo, ypač jo turinio, problemas ir pan.

Lyginamuosius tyrimus vykdo tokios institucijos kaip Tarptautinis švietimo biuras (BIE), lyginamosios pedagogikos asociacijos, bendrijos, centras – UNESCO ir kt.

Mokytojų parengimo problemas nagrinėja bei rezultatus apibendrina tokie žymūs komparatvistai, kaip Angel Oliveros Alonso, Chose Blat Chimento, Karlos E. Olivera ir kt. Karlos E. Olivera savo vadovėlyje mėgina pateikti griežtai konceptualų lyginamosios pedagogikos apibrėžimą, išskirdamas keturis metodologinius etapus: tradicini aprašomąjį (informacijos kau-

pimą); visų turimų aspektų gretinimą, lyginimą; tapatybių ir kontrastų, panašumų ir skirtumų išryškinimą; rezultatų interpretavimą bei vertinimą.

H. J. S. Stone išskiria tris pagrindinius lyginamosios pedagogikos požymius: lyginamąjį pobūdį, tarpkultūrinį lyginimą ir tyrimo objektą – švietimo sistemas. Taigi lyginamajai pedagogikai būdingas ne bet koks lyginimas, o švietimo sistemų, jų bendrų struktūrinių principų lyginimas įvairių kultūrų kontekste. Stone teigia, jog vienos ar kitos švietimo sistemos specifika galima suprasti tik pažinus daugybę faktorių, veikiančių šią sistemą. Autorius ypač akcentuoja kultūrinių faktorių pažinimo svarbą. Be kita ko, šiuo metu daugelis komparatyvistų pabrėžia probleminio principo taikymo būtinumą lyginamuosiuose tyrimuose. Komparatyvistai taip pat pažymi, jog lyginamajai pedagogikai būtina ypatinga metodologija, kadangi jai gresia kraštutinumai – arba nukrypstanta į visišką teoriją, arba naudojami pernelyg supaprastinti lyginimai, nesilaikoma jokio teorinio pagrindimo. Todėl komparatyvistai turi išlaikyti pusiausvyrą tarp teorijos ir pedagoginės praktikos.

Lyginamosios pedagogikos pradininku laikomas prancūzų mokslininkas M. A. Žiuljenas Paryžietis (Jullien, 1775–1848); jis pirmas, kiek žinoma, panaudojo terminą „comparative education“, nustatė kai kuriuos lyginamosios pedagogikos tikslus, uždavinius bei tyrimo metodus. Tačiau sisteminiai lyginamosios pedagogikos tyrimai susiję su Maiklo Ernesto Sadlerio (Sedler, 1861–1943) vardu. Bene ryškiausias XX a. pirmosios pusės lyginamosios pedagogikos šviesulys, jos puoselėtojas, teorijos pagrindėjas ir buvo Sadleris, gimęs Anglijoje radikalių politinių pažiūrų šeimoje, mokėsis Oksfordo universitete, ilgą laiką dirbęs suaugusiųjų švietimo sferoje. 1893 m. jo iniciatyva Oksfordo universitete vyko konferencija bendro vidurinio lavinimo klausimais. Joje dalyvavo atstovai iš vidurinių mokyklų bei universitetų. Efektyvesniam švietimo problemų sprendimui buvo sudaryta Karališkoji komisija, kurios nariu išrinktas Sadleris. Sadlerio, kaip komparatyvisto, darbo pradžia siejama būtent su šia komisija. Komisija parengė klausimų seriją bendro vidurinio lavinimo problematika ir išsiuntinėjo į Europos valstybes, į JAV, Didžiosios Britanijos imperijos teritorijas. Dirbdamas šioje komisijoje Sadleris užmezga daug asmeninių kontaktų su užsienio pedagogais, pradeda vykdyti platesnius lyginamuosius tyrimus ir greitai tampa komparatyvistikos garsenybe. 1895 m. Londone prie Švietimo departamento įkurtas specialių tyrimų ir ataskaitų skyrius, kuriam iki 1903 m. vadovavo pats Sadleris. Buvo išleista vienuolika tomų informacinių ataskaitų apie švietimo padėtį įvairiose Europos valstybėse, JAV. Sadleris visą gyvenimą domėjosi JAV, Prancūzijos, Vokietijos švietimo sistemomis, jų raida, jas veikiančiais faktoriais, jų panašumais bei skirtumais, nuolat jas lygino su savo krašto – Anglijos – švietimu. Atrodo, tarp šių kraštų autorius matė daugiau skirtu-

mų negu panašumų. Tai liudija ir jo darbas „Vokiečių ir amerikiečių idealų kontrastai“. Sadleris nuolat akcentavo lyginamosios pedagogikos praktinę reikšmę. Jis teigė, jog tik tyrinėjant, analizuojant kitų šalių švietimo sistemas pradeda geriau suvokti ir savo šalies švietimo problemas bei jų sprendimo būdus. Vokietijoje Sadlerio dėmesį atkreipė Keršenšteinerio „darbo mokyklos“ teorija bei praktinis jos realizavimas Miuncheno liaudies mokyklose. Įvairių kraštų „darbo mokyklų“ lyginamąją charakteristiką pateikė 1907 m. savo darbe „Darbo mokyklos Anglijoje ir kituose kraštuose“.

Dar viena tema, kuri nuolat kartojasi jo darbuose – tai moralinio auklėjimo problema. 1908 m. jis išleido dviejų tomų veikalą, skirtą moralinio auklėjimo problemoms. Jame buvo gausybė lyginamojo pobūdžio tyrimų duomenų, pavyzdžiui, pirmame tome – 33 pranešimai apie Didžiąją Britaniją; antrame tome – analitinio pobūdžio lyginamieji tyrimai apie Prancūziją, Belgiją, Daniją, Norvegiją, Vokietiją, JAV, Kanadą, Australiją, Naująją Zelandiją, Japoniją. Į faktinę medžiagą sumaniai įpinti įvairūs tų kraštų moralinio auklėjimo aspektai, požiūriai į dorovines, religines vertybes, pateikiami įvairių kraštų auklėjimo metodai ir kt. Sadleris, lygindamas įvairias švietimo sistemas, kiekvienoje ieškojo unikalaus, nepakartojamo. Teigė, jog kiekvienos šalies švietimo padėtis priklauso nuo daugelio faktorių – politinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių, istorinių ir kt.

Kitas žymus lyginamosios pedagogikos atstovas – Isakas Leonas Kandelis (Kandel, 1881–1961), taip pat anglas, Sadlerio mokinys ir darbų tęsėjas, ilgas metus buvęs vienu žymiausių komparatyvistu, paliko žymius šios srities darbus. Savo analitinio pobūdžio lyginamuosiuose tyrimuose akcentavo, jog švietimo sistemos neegzistuoja vakuume, o tarpiai susijusios su kitomis visuomeninio–politinio gyvenimo sferomis, todėl gali būti suprastos tik istorinio, kultūrinio, politinio, socialinio bei ekonominio gyvenimo analizės kontekste. Šiuo požiūriu jo idėjos labai artimos Sadlerio mintims. Jis visą gyvenimą laikėsi Sadlerio idėjos, jog lyginamasis principas reikalauja įvertinti tai, kas paprasta akimi nematoma – dvasines, kultūrinės galias, kurios slypi kiekvieno krašto švietimo sistemos gelmėse ir joms daro įtaką. Daug dėmesio lyginamuosiuose tyrimuose skiria istorizmo principui, kitaip tariant, į lyginamąją pedagogiką žiūri kaip į švietimo istorijos tąsą dabartyje. Kandelis buvo vienas iš tų komparatyvistų, kurie, tyrinėdami nacionalinę švietimo sistemą, stengėsi suvokti bendrus visuomenės vystymosi dėsningumus. Taigi, tyrinėjant bet kurio krašto švietimo sistemą, būtina studijuoti jo politinę ir religinę ideologiją, jo vertybines orientacijas, dvasines vertybes, papročius, tradicijas, kultūrą, istoriją ir t. t. Toks požiūris įtvirtino autoriaus idėją apie kiekvienos mokyklinės sistemos unikalumą. Taigi Kandelis savo lyginamuosiuose tyrimuose akcentavo būtent kokybinius, o ne kie-

kybinius skirtumus. Pastebėjęs vienos kurios sistemos privalumus, autorius griežtai pasisakė prieš jos pamėgdžioimą, kopijavimą.

Kandelis nebuvo tik teoretikas. Jis daug keliavo, stebėjo, daug rašė apie įvairių šalių švietimo problemas. Švietime jis matė žmonijos gelbėjimo galimybes, priemones, tikėjo švietimo galia. 1933 m. išleistas svarbus jo veikalas „Lyginamoji pedagogika“, kuris 1955 m. perdirbtas, papildytas ir pasirodė nauju pavadinimu „Nauja švietimo era: lyginamoji analizė“. Reikėtų pasakyti, jog Kandelis buvo labai išsilavinęs žmogus, mokėjo net 10 užsienio kalbų. Jau minėta, jog Kandelis savo lyginamosios pedagogikos mokytoju laikė Sadierį. Jį patį labai vertino komperatyvistas Viljamas Brikmanas (Brickmann), žymų poveikį Kandelio teorijai turėjo amerikiečių mokslininkas, pedagogikos istorijos atstovas Polis Monro (Monrou, 1869–1947), su kuriuo vykdė kelis projektus, bendradarbiavo „Švietimo enciklopedijoje“, „Pedagoginiame metraštyje“, ir kuris ypač akcentavo pedagogikos istorijos studijavimo svarbą atliekant lyginamuosius tyrimus. Kandelį ši idėja lydėjo visą gyvenimą ir plačiai atsispindi jo darbuose.

Kandelis daug dėmesio skyrė mokytojų parengimo problemoms, stebėjo, kaip jos sprendžiamos įvairiuose kraštuose. Tuo klausimu pats atliko tyrimus ir išleido darbą „Pradinių mokyklų mokytojų parengimas Vokietijoje“. Lygino Prancūzijos, Anglijos, Vokietijos, Italijos, JAV, TSRS švietimo sistemas, tų tyrimų pagrindu taip pat išleido darbą, kuriame analizavo tiek bendras tendencijas, tiek nacionalinės aplinkos poveikio švietimo sistemoms faktorius.

Savo lyginamuosiuose tyrimuose Kandelis svarbią vietą skiria mokytojai, jo asmenybei, kritikuoja reformatorius, kurie neįvertina mokytojo, o mato tik vaiką.

Kandelis didelį indėlį įnešė ne tik į lyginamąją pedagogiką, bet ir į tarptautinę, kuriai būdinga transnacionalinė dvasia, besireiškianti švietimo galiomis, nes visos tautos per savo švietimo sistemas vieną ar kitą veikia pasaulio progresą. Tačiau švietimo sistemų nevalia kopijuoti, akiai perkelti iš vienos šalies į kitą neatsižvelgus į tų kraštų kultūrinius, istorinius, socialinius ir kitus faktorius, jų panašumus bei skirtumus.

Taigi pirmieji lyginamosios pedagogikos žingsniai padaryti Europoje ir JAV XIX a. viduryje. Tai reikšdavo daugiausia atskirų pranešimų forma, pavyzdžiui, reikšmingas V. Kuzinė pranešimas, skirtas prūsų švietimo sistemai, kuri buvo lyginama su Prancūzijos švietimo sistema, ieškoma sąsajų su šios šalies pradine mokykla. Dar vienas žymesnis pranešimas (1843 m.), kuriame lyginamuoju aspektu pateikiama Prancūzijos, Škotijos, Airijos, Anglijos, Vokietijos, Olandijos švietimo sistemų apžvalga. Tuo metu, kaip jau minėta, Prancūzijos pedagogas M. A. Žiljenas Paryžietis turimus lyginamuosius tyrimus mėgino sisteminti, klasifikuoti pagal tam tikrus aspektus: mokyklos, mokytojai, mo-

kiniai, mokomieji dalykai ir t. t. Žiuljėnas, aišku, lyginamąjį ir tarptautinę pedagogiką suprato kaip vientisą, kitaip tariant, jų neišskyrė į atskiras sritis.

Antras lyginamosios pedagogikos raidos etapas – XIX a. antroji pusė, kai pasirodė pirmieji lyginamojo pobūdžio darbai. Pavyzdžiui, G. Keršėns, teinerio ir Dž. Diuji pedagoginis bendravimas teikia daug medžiagos lyginimui, be to, jau tiesiogiai vyksta dviejų šalių „aktyviųjų mokyklų“ lyginimas, A. Ferjero „naujųjų“ mokyklų patirties studijavimas lyginamojo metodo pagrindu, H. Rowido kūrybinės mokyklos kūrimas; pirmieji lyginamojo pobūdžio pranešimai konferencijose, moksliniai straipsniai – V. Kuzinė, G. Bernardo, A. Fleksnerio, M. Sadlerio, C. A. Kruzė ir kt.

Trečiasis etapas – tai XX a. pradžia. Pirmasis ketvirtis – kuriasi pirmieji regioniniai ir tarptautiniai moksliniai centrai tiek Vakarų Europoje, tiek JAV; pasirodo pirmieji mokslinio teorinio pobūdžio darbai, grindžiami lyginamaisiais tyrimais: JAV – Isako Kandelio, Polio Monro, Viljamo Rasselio, Džordžo Kauntso; Vokietijoje – F. Hilker, F. Šneider; Šveicarijoje – Pedro Rossello ir kt.

Šveicarų pedagogas Adolfas Ferjeras (Ferriers, 1879–1960), aktyvus „naujųjų“ mokyklų šalininkas ir rėmėjas, norėdamas apibendrinti, susisteminti ir paskleisti jų patirtį, 1899 m. įkūrė Tarptautinį „naujųjų“ mokyklų susivienijimą, kuris jo paties iniciatyva 1912 m. Ženevoje perorganizuotas į Tarptautinį „naujųjų“ mokyklų biurą, kuriam taip pat vadovavo Ferjeras ir Klaparedas. „Naujosios“ mokyklos šalininkai, Ferjero vadovaujami, 1921 m. susirinko į I-ąjį Tarptautinį kongresą Ženevoje ir įkūrė Tarptautinę „naujojo auklėjimo“ lygą, kuri koordinavo mokyklų veiklą, nuolat lygino įvairių šalių „naujasias“ mokyklas, stebėjo, ar jos atitinka „naujosios“ mokyklos pagrindinius reikalavimus. Pats gi Ferjeras organizavo „naujojo auklėjimo“ mokyklas, jose eksperimentavo, apie 15 metų tyrė „naujųjų“ mokyklų veiklą įvairiose šalyse. Savo lyginamuosius tyrimus apibendrino veikalu „Aktyvioji mokykla Europoje“. 1925 m. įkurtas Tarptautinis švietimo biuras (BIE); Tarptautinis institutas prie pedagoginio koledžo Kolumbijos universitete (1923). Pasirodo pirmieji periodiniai leidiniai („Education yearbook“ – JAV); tarptautinis pedagoginis žurnalas, leidžiamas Vokietijoje iki 1934 m. vokiečių, prancūzų, anglų kalbomis. Europoje ir Amerikoje plačiai praktikuojamos tarptautinės mokslinės konferencijos, seminarai, kelionės ir kt.

Kitas lyginamosios pedagogikos etapas susijęs jau su pirmaisiais sistemiais analitinio pobūdžio lyginamaisiais moksliniais tyrimais – tai žymiausių to meto komparatyvistų – M. Sadlerio ir J. Kandelio – darbai. Kandelis buvo net vadinamas lyginamosios pedagogikos Saliamonu.

Lyginamosios pedagogikos raida pokario metais – tai naujas jos plėtos etapas. Besiplečiantys kultūriniai, moksliniai ryšiai tarp šalių darė didelį poveikį ir švietimui. Kuriamos naujos tarptautinės institucijos, susivieniji-

mai, pavyzdžiui, 1945 m. Paryžiuje įkuriama Jungtinių tautų organizacija švietimo, mokslo, kultūros klausimais – UNESCO. Čia renkama informacija, duomenys, kurių pagrindu vykdomi lyginamieji tyrimai; leidžiami informaciniai biuleteniai apie švietimo padėtį įvairiuose kraštuose, organizuojamos tarptautinės konferencijos. 1951 m. įkuriamas Pedagogikos institutas prie UNESCO (Hamburge), kuris leidžia žurnalą „International Review of Education“, organizuoja lyginamosios pedagogikos tyrimus, o tuo pačiu ir konferencijas, seminarus, simpoziumus. 1956 m. įkuriama lyginamosios pedagogikos bendrija JAV, leidžiamas žurnalas „Comparative Education Review“; 1961 m. – Europos lyginamosios pedagogikos bendrija Londone. Tarptautinius lyginamuosius tyrimus organizuoja, koordinuoja lyginamosios pedagogikos asociacija Paryžiuje; taip pat Europos lyginamosios pedagogikos bendrijos sekcijos Vokietijoje, Anglijoje ir kt.; lyginamosios pedagogikos bendrijos Ispanijoje, Belgijoje, Kanadoje, Australijoje, Japonijoje; lyginamosios pedagogikos institutai Austrijoje, Japonijoje, Vokietijoje, JAV ir kt.

Lyginamosios pedagogikos publikacijas galima suskirstyti į dvi grupes: darbai, skirti teoriniams klausimams, ir leidiniai, analizuojantys švietimo sistemos arba atskiras mokymo, auklėjimo ir kt. problemas. Tai – F. Šneider „Įvadas į lyginamąją pedagogiką“ (1947 m.); I. Kandel „Lyginamieji tyrimai: nauja era švietime“ (1955); N. Chens „Lyginamoji pedagogika“ (1955); F. Hilker „Lyginamoji pedagogika. Įvadas į jos istoriją, teoriją ir praktiką“ (1962) ir kt.

Posūkiu metais lyginamosios pedagogikos raidoje laikomi 60–70-ieji, kada ji užima tvirtas pozicijas pedagoginių mokslų sistemoje, tapusi visai savarakiška disciplina. Kuriasi lyginamosios pedagogikos institutai, katedros prie universitetų, ji dėstoma kaip atskira disciplina. 1970 m. Otavoje įvyksta I-asis pasaulinis lyginamosios pedagogikos kongresas; jame įkuriama Pasaulinė lyginamosios pedagogikos bendrijų taryba. Plačiau reiškiasi tokie žymūs komparatyvistai, kaip M. Kazamias, Dž. Z. F. Bereday, W. Brickmann (JAV); Francas Hilker (Vokietija); Pedro Rossello, P. Furtier (Šveicarija); Chose Luis Garsija Garrido (Ispanija); Karlas E. Olivera, A. D. Marquez (Argentina); E. King (Anglija); Anchel Oliveros Alonso (Lotynų Amerika) ir kt. Reiktų atkreipti dėmesį į konvergencijos teoriją, kurios pagrindėju laikomas D. Glovca: įvairių kraštų švietimo sistemos turi daug panašumų, galimos jų suartėjimo tendencijos, nepaisant politinių, ideologinių, ekonominių, ekonominių ir kitokių tų šalių skirtumų. Dž. Z. F. Bereday, F. Furtier, L. Fernig ir kiti komparatyvistai ypač akcentuoja globalinio principo svarbą lyginamojoje pedagogikoje ir jos pačios vaidmenį transnacionalinės sąmonės ugdymui.

Pastaruoju metu labai pasistūmėjo lyginamoji pedagogika Ispanijoje, Lotynų Amerikos šalyse. Įdomumo dėlei reiktų pažymėti, jog pirmuosius lyginamosios pedagogikos kursus parengė ir perskaitė Džeimsas E. Rasse-

las Kolumbijos universitete dar 1900 metais. Vėliau Pedro Rosselo išleido 1962 m. savo darbą „Švietimo vystymo tendencijų teorijos“ ir, stengdamasis lyginamąją pedagogiką įtvirtinti kaip atskirą discipliną, Ženevoje pradėjo skaityti šį kursą, kurio klausėsi iš pradžių tik vienas studentas. Ispaniškai kalbančiose šalyse ypač populiarus Diego Markeso veikalas „Lyginamosios pedagogikos teorija ir metodologija“, kuriame autorius nagrinėja įvairius požiūrius į lyginamąją pedagogiką, pateikia jos raidą, analizuoja įvairias jos tendencijas bei teorijas, stengiasi jas sisteminti ir apibendrinti.

Jau minėtas Madrido universiteto profesorius Garsija Garrido žinomas ne vien informacinio pobūdžio straipsniais, vadovėliais, bet ir kapitaliniu savo darbu „Lyginamoji pedagogika. Pagrindai ir problemos“ (1982). Tai sistemingas tyrimas, pagrįstas dokumentine Vokietijos, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Šiaurės Amerikos, pačios Ispanijos švietimo sistemų medžiaga. Savo knygoje Garsija Garrido nagrinėja pagrindinius lyginamosios pedagogikos raidos periodus, pristato reikšmingiausius jos atstovus: jos pagrindėją Žiuoną Paryžietį, sisteminų tyrimų pradininką M. Sadlerį, be to, I. Kandelį, F. Šneiderį, F. Iliker, P. Rosselo, Dž. Z. F. Bereday ir kt. Autorius mėgina patikslinti pagrindines lyginamosios pedagogikos sąvokas, jos ryšius su kitais mokslais, plačiai nagrinėja jos metodologiją. Ir kiti Garsijos Garrido darbai labai reikšmingi ne tik Ispanijai, bet ir kitoms šalims, pvz., „Šiuolaikinės švietimo sistemos“ (1984), kur prioritetas atitenka Vokietijos pedagoginiams, metodiniams ieškojimams.

Reiktų pažymėti, jog lyginamoji pedagogika plėtojama ne tik Vakaruose, bet ir Rytų valstybėse – Japonijoje, Indijoje, Kinijoje, Korėjoje ir kt. Ir čia lyginamieji tyrimai skiriami tokiems klausimams, kaip mokyimo programos, mokytojų kvalifikacija, mokyimo proceso organizavimas, Vakarų Europos, JAV švietimo sistemų, jų pasiekimų, mokyklinių inovacijų atspindys Rytų valstybių švietime ir kt. Pavyzdžiui, Japonija, kaip jokia kita šalis, sugeba surasti užsienio valstybėse alternatyvius švietimo modelius, juos suderinti su savo tradicijomis, mentalitetu. Kita vertus, ji sugeba dalytis ir savo patirtimi – pasiėmus daug iš Amerikos mokyklos, Japonija ir pati tapo pavyzdžiu Amerikai. To negalima pasakyti apie Kiniją, kuri kopijavo tarybinę patirtį, ypač 50-aisiais metais, ir susidūrė su tomis pačiomis problemomis, kaip ir tarybinė mokykla. Taigi lyginamųjų tyrimų duomenys atskleidė daug įdomių pedagoginių dėsningumų: pirma, bet kurių kraštų švietimo sistemų modelių tiesioginis perkėlimas į kitų tradicijų, socialinių, ekonominių, kultūrinių, istorinių, politinių ir kitokių veiksnių plotmę paprastai neduoda teigiamų rezultatų ir dažniausiai pasmerktas žūčiai. Antra, nėra vienintelio teisingo modelio visoms šalims, kadangi kiekvienos šalies švietimo sistema – tai ekonominių, socialinių, kultūrinių, istorinių ir kitų sąlygų produktas, anot Sadlerio, nacionalinė švietimo sistema – tai gyvas organizmas. Trečia, įgyvendinant švietimo reformas, nega-

lima piktnaudžiauti lyginamųjų tyrimų duomenimis, neteisingai juos interpretuojant. Ketvirta, lyginamosios pedagogikos tyrimų veiksmingumas pirmiausia priklauso nuo to, kaip giliai autorius išstudijuoja savo šalies švietimo sistemą, jos problemas, pokyčius, jos socialinį kontekstą.

Tokiu būdu pastebimos trys ryškiausios lyginamosios pedagogikos vystymosi koncepcijos: Marko Antuano Žiuljeno Paryžiečio (1775–1848) – Pedro Rossello, kurioje pagrindinis dėmesys kreipiamas į tai, kas bendra, universalu įvairių šalių švietimo sistemose, pedagoginėse teorijose ir t. t. Kita – Ernesto Sadlerio (1861–1943) – Isako Kandelio (1881–1961): akcentas į tai, kas unikalų, nepakartojama įvairių kraštų švietimo sistemose, jų raidoje, pedagoginėse teorijose. Ir pagaliau trečia – globalinio ugdymo koncepcija: tikslas – ugdyti, tobulinti transnacionalinę sąmonę, plėsti tarptautinį bendradarbiavimą švietimo, sveikatos, ekologijos srityse (Dž. Z. F. Bereday, F. Furtier, L. Fernig, D. Glovca ir kt. – 1970–1980 m.).

Norėjęsi pažymėti, jog tiriant lyginamuoju metodu atskiras problemas, pedagogines kryptis, sroves, teorijas, jų raidą, reikėsi ir Lietuvos pedagogai – J. Vabalas-Gudaitis, M. Mačernis, J. Laužikas, L. Jovaiša, tam tikra prasme ir šių eilučių autorė. Dar 1906 m. carinę švietimo sistemą lygino su kitų kraštų (Anglijos, Prancūzijos, JAV) mokyklomis K. Puida (Alfa) savo darbe „Mokykla ir jos uždaviniai“ ir J. Gabrys knygoje „Jaunuomenės švietimas kitur ir pas mus“. Kiek žinoma, K. Puida ir J. Gabrys – bene pirmieji Lietuvos lyginamosios pedagogikos atstovai Lietuvoje.

Tarp garsių pasaulyje lyginamosios pedagogikos atstovų yra ir Kanadoje gyvenęs lietuvis Antanas Paplauskas-Ramūnas (1910–1974), kuris buvo lyginamosios pedagogikos centro Otavoje vadovas (1956). Šis centras, vadovaujamas Ramūno, tapo plačiai žinomas pasaulyje, čia jo iniciatyva 1970 m. įvyko I-asis lyginamosios pedagogikos kongresas, įkurta lyginamosios pedagogikos bendrųjų Pasaulinė taryba. Pagaliau čia buvo suformuluoti pagrindiniai lyginamosios pedagogikos principai, kuriais remiamasi beveik visame pasaulyje: pirmiausia, ugdymo proceso tikslai turi būti suderinti su požiūriu į žmogų ir pasaulio kultūrą; antra, ugdant būtina remtis žmogumi, visuomene, visata, Dievu.

Apibendrinant reiktų pasakyti, jog lyginamosios pedagogikos vaidmuo labai svarbus tiek atgaminant užmirštas pracinės idėjas ir mokymo organizavimo praktiką, tiek žvelgiant į tai, kas pasiekta svetur, ir tai, kiek daug pasaulyje neišspręstų problemų, kurias spręsti nebūtina vien bandymų-klaidų metodu, o galima naudotis lyginamųjų tyrimų rezultatais, kurie leidžia išvengti ilgų klaidžiojimų.

Pasaulio lyginamųjų tyrimų tematika labai įvairi ir aktuali. Tai ir pradinio mokymo problemos – turinys (tendencija – plėsti turinį, įjungiant gam-

tos, meninio-estetinio ciklo žinias), planavimas, finansavimas, valdymas, trukmė; mokytojų profesinis parengimas ir jų veikla; kai kurių šalių bendro lavinimo mokyklų struktūriniai pakitimai; mokymo organizavimo klausimai; aktyvūs mokymo metodai; kai kurių dalykų žinių kokybė; mokymosi motyvacija, gabūs vaikai, mokymo turinio atranka, kūrybiškumo ugdymas, suaugusiųjų švietimas, kompiuterizavimas, pedagoginis bendravimas ir kt.

Tenka pridurti, jog prie lyginamosios pedagogikos tyrimų prisijungia ir Phi DELTA KAPPA (Tarptautinė mokytojų bendrija), kuri buvo įkurta 1913 m. JAV ir kurios veikla skirta švietimo problemų analizei bei sprendimui. Phi DELTA KAPPA ypač daug dėmesio skiria mokinių atsilikimo mokymo procese, jų aktyvumo klausimams, mokytojų kūrybingumo ir kitoms problemoms.

Taigi pagrindinis komparatyvistų uždavinys – išryškinti mokyklos, pedagoginės minties ir pedagogikos teorijos plėtojimosi tendencijas įvairiose pasaulio šalyse, analizuojant lyginamuoju aspektu įvairių kraštų švietimo sistemas, jų raidą bei vidines problemas.

SOME ASPECTS OF COMPARATIVE EDUCATION

Summary

Comparative education is one of the branches of educational science. It has its own object and methods of research. On the other hand, there are differing views concerning the object of comparative education. The article reviews main methods of comparative education, leading authors as well as institutions working in this sphere. A history of development of comparative education is discussed. The article gives a short review of the development of this science not only in the West, but in the Eastern part of this world as well. Impact of Lithuanian scientists is also analysed. Among the most prominent representatives of comparative education one can meet a scientist of Lithuanian origin – Antanas Puplauskas-Ramūnas, who was a head of the centre of comparative education in Ottawa.

Literatūra

1. Bereday G. Z. F. *Comparative Method in Education*. – N. Y., 1966.
2. Schriever J. and Holmes B. *Theories and Methods in Comparative Education*. – Frankfurt, 1988.
3. Wiloch T. J. *Wprowadzenie do pedagogiki porownawczej*. – Warszawa, 1970.
4. Хюссен Т. *Педагогические исследования: опыт самокритики // Перспективы*. – UNESCO, 1990. – N 3.
5. Garsija Garrido Ch. L. *Сравнительная педагогика в системе педагогических наук // Перспективы*. – UNESCO, 1990. – N 3.
6. Higginson J. H. *Майкл Эрнест Сэдлер // Перспективы*. – UNESCO, 1991. – N 4.